

Списание ЕПОХИ
Издание на Историческия факултет на
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
Journal EPOCHS [EPOCHS]
Edition of the Department of History of
“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo

Том / Volume XXVII (2019).
Книжка / Issue 1

НЯКОЛКО ДОКУМЕНТА ОТ ФОНДА НА КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНО ДРУЖЕСТВО „ТРАКИЯ“ – ТОПОЛОВГРАД, СВЪРЗАНИ С НАЦИОНАЛНООСВОБОДИТЕЛНОТО ДВИЖЕНИЕ НА ТРАКИЙСКИТЕ БЪЛГАРИ

Станислав ИВАНОВ

SEVERAL DOCUMENTS FROM THE FUND OF CULTURAL AND EDUCATION SOCIETY “TRAKIYA” – TOPOLOVGRAD, CONNECTED WITH THE THRACIAN BULGARIANS’ NATIONAL LIBERATION MOVEMENT

Stanislav IVANOV

Abstract: *The current publication presents five documents from the archive of the Cultural and education society “Trakiya” – Topolovgrad, preserved in the State Archive – Yambol (Fund 889 – Cultural and education society “Trakiya” – Topolovgrad), with some additional information about the national liberation movement of the Thracian Bulgarians in the early 20th century. The published documents contain evidence for the revolutionary activities of some IMARO leaders – Hristo Arnaudov, Apostol Dogramadjiev, Boyko Chavdarov and Dimitar Madjarov.*

Key words: *national liberation movement, Thracian Bulgarians, IMARO, Cultural and education society “Trakiya”.*

Обект на публикацията са няколко документа от архива на Културно-просветно дружество „Тракия“ – Тополовград, съхранявани в Държавен архив – Ямбол (ф. 889 – Културно-просветно дружество Тракия – Тополовград), които съдържат допълнителна информация за националноосвободителното движение на тракийските българи в началото на двадесети век.

В публикуваните документи се откриват данни за революционната дейност на войводите на ВМОРО – Христо Арнаудов, Апостол Дограмаджиев, Бойко Чавдаров и Димитър Маджаров и др. Представени накратко, биографичните данни за тях са следните:

Апостол Дограмаджиев (1882–1935) е роден в гр. Нова Загора. След завършване на началното си образование се влива в редиците на ВМОК и дейно участва в борбата на тракийските българи срещу вековния поробител. По време на Илинденско-Преображенското въстание се сражава в четата на Димитър Зографов, докато през Балканската война предвожда самостоятелна чета [Николов, Б. 2001, с. 50].

Христо Арнаудов (1876–1908), родом от Свиленград, е активен член на ВМОРО. Първоначално е разпределен за работа във вътрешността на страната, впоследствие, по време на Илинденско-Преображенското въстание, предвожда чета [Николов, Б. 2001, с. 11].

Димитър Маджаров (1882–1949) е роден в село Мерхамлъ. Присъединява се към редиците на революционната организация в младежка възраст и участва като четник във въстанието от 1903 г. През Балканската война се записва в редовете на Македоно-одринското опълчение, а година по-късно предвожда чета, която защитава българското население в поробените тракийски земи от жестокостите на турския башибозук [Николов, Б. 2001, с. 95].

Културно-просветно дружество „Тракия“ – Тополовград е наследник на Дружество „Тракия“, учредено след войните за национално обединение от преселници от Източна и Западна Тракия. След преврата от 9 септември 1944 г. организацията се преименува в Културно-просветно дружество „Тракия“ – Тополовград и развива основно просветно-културна дейност сред тракийските бежанци. Важно е да отбележим, че в архива са съхранявани записи на спомени на участници в националноосвободителното движение в Тракия. Дружеството е закрито през 1977 г.

Публикуваните документи са автобиографии и спомени на членове на Културно-просветно дружество „Тракия“ – Тополовград.

Първият документ е автобиография на Стоян Стоянов, жител на село Дервент (Дедеагачко), ятак на четите на революционната организация, а по-късно и участник в тях. През 1912 г. той се присъединява към дружината на известния войвода Апостол Дограмаджиев и му оказва неocenима помощ в диверсионните акции.

Вторият документ представлява декларация от Георги Чакърров от Тополовград, с която той потвърждава, че съседът му Георги Василев Сяров от с. Хаджилар е взел дейно участие в националноосвободителното движение на тракийските българи. В къщата на Г. Василев убежище намират много войводи на ВМОРО, а през 1904 г. в нея отсяда лично небезизвестният Христо Арнаудов. С помощта на Г. Сяров войводата приобщава към вътрешната организация всички по-видни жители на селото.

Третият документ представлява автобиография на Калуда Белева Георгиева Сярова от Тополовград, съпруга на споменатия вече Г. Сяров. Документът съдържа главно сведения за революционната дейност на Г. Сяров, които потвърждават информацията, получена от декларацията на Георги Стоянов Чакърров.

Четвъртият документ е декларация от Андрей Димов Налсъзов и Мирчо Табаков, и двамата от гр. Тополовград за участието на Петър Ангелов Лафчиев от гр. Тополовград в националноосвободителното движение на тракийските българи. Петър Ангелов Лафчиев изпълнява важни поръчения на Вътрешната македоно-одринска организация. Той е касиер на четите на организацията в района на село Еникьой и често приютява четниците в дома си.

Петият документ отново е автобиография на преселник от Беломорска Тракия – Златка Иванова, жителка на село Окуф. Златка Иванова Паскова и съпругът ѝ Иван Пасков се познават лично с войводата Д. Маджаров, гостувал редовно в дома им. След избухването на Междусъюзническата война Иван Пасков се присъединява към четата на Маджаров, която защитава мирното българско население в Западна Тракия.

Правописът на документите е частично осъвременен.

Документ № 1**Автобиография на Стоян Тодоров Стоянов**

ДА – Ямбол, ф. 889, оп. 1, а.е. 13, л. 5

10.XI.1965 г. – Тополовград

Автобиография

на Стоян Тодоров Стоянов,

родом от село Дервент, Деде-Агачка околия, Гюмюрджински окръг,

роден на 15 декември 1883 год.

Произхождам от бедно земеделско семейство, като юноша пасях говеда селски и бащини ми. Краварника ни беше в местността „Мангървия камък“, Дервенско землище, Деде-Агачка околия. Един ден баща ми дойде по-рано и ми каза: „Стояне, довечера ще имами гости, ти си вече голям и бива да знаеш и без да те е страх, трябва да ти открия, че в гората има комити наши хора – българи. Тия хора се борят против турците. Нали виждаш, че от тия проклети турци нямаме мира“.

Надвечер дойдоха „гостите“ – четата с куриер Алекси Янков Караянков, родом от село Дервент, Деде-Агачка околия. Първата работа ми възложиха да положим клетва. Това стана през 1902 год.

След това нашият краварник стана място на средище на революционното движение и ние с баща ми бяхме се отдали изцяло на това движение. Като ятаци, куриери и помагачи. Много пъти войводата [не се чете] Арнаудов казваше на баща ми: „Бай Тодоре, тази вечер ще вземем Стоян, пак да ни е в услуга“, и така продължихме до 1908 год.

Много пъти съм бивал арестуван и бит от турските власти. При нас са идвали четите на [не се чете] Бойко Чавдаров и др. В четата на Бойко беше четник нашият зет – Георги Чемишев.

След „Хуриета“ – 1908 год., революционното движение беше поутихнало и към 1911 г. пак се продължи. През 1912 год. взех участие в четата на Апостол Дограмаджиев – къде по мое указание ще бъде най-лесно да се разруши железопътната линия, в [не се чете] по линията Гюмюрджина – Деде Агач и заедно с тях ходихме на определените [не се чете] и разрушихме железопътната линия и с това се получи закъснението на отстъпващата турска армия.

Документ № 2**Декларация****на Георги Стоянов Чакъров**

ДА – Ямбол, ф. 889, оп. 1, а.е. 13, л. 1

17.VIII.1965 г. – Тополовград

Декларация

Подписаният ГЕОРГИ СТОЯНОВ ЧАКЪРОВ, от Тополовград, декларирам следното:

Родом съм от с. Хаджилар, Гюмюрджинско, Западна Тракия. Познавам много добре ГЕОРГИ ВАСИЛЕВ СЯРОВ, сега покойник, родом от същото село Хаджилар. През 1904 година в селото ни Хаджилар дойдоха Димо К. Кьосев и Васил К. Кестенков от село Карачкьой, Гюмюрджинско, и доведоха в селото ни Хаджилар ВОЙВОДАТА ХРИСТО АРНАУДОВ с 10 души четници, които бяха изпратени от Македоно-одринската организация от България. Понеже го познавах като верен и честен българин, доведоха четниците и войводата в неговата къща в село Хаджилар, Гюмюрджинско. Той извика по-първите българи, верни и честни, и войводата ги закълна в неговата къща, да работят против турската власт.

Тогава избрах Георги Василев Сяров за организатор-ръководител. Там продължи завербуването на други българи за сподвижници – борци против турската власт. Цялата чета живееше в къщата на Георги Сяров. По-късно дойде известие от България да се върне Христо Арнаудов там. Георги Василев Сяров остана в селото, като беше секретар и касиер на четата – съхраняваше събраните пари (събираха по 1 грош от къща), изпращаше храна, служеше за връзка с четата и ръководеше революционната ни организация в Хаджилар. През 1907 година отново

дойде в селото ни Хаджилар войводата Христо Арнаудов с 10 четници. Първоначално той беше в село Карачкьой, където него го нараниха, и войводата дойде да се лекува в село Хаджилар. Тогава неговият четник Панделия се предаде на турците и издаде цялата околия.

Документ № 3
Автобиография
на Калуда Белева Георгиева Сярова
ДА – Ямбол, ф. 889, оп. 1, а.е. 13, л. 3

30.VIII.1965 г. – Тополовград
Автобиография
на Калуда Белева Георгиева Сярова
от Тополовград

Родена съм през 1873 год. в село Евренкьово, Гюмюрджинско. Омъжих се за Георги Сяров от село Хаджилар, Гюмюрджинско. Мъжът ми е взел дейно участие в четническата борба срещу турската власт на султан Хамит. Под четничеството на войводата Христо Арнаудов, изпратен от македоно-одринската организация, мъжът ми бе закълнат във вяност, че ще работи за освобождението на българите – тракийци, намиращи се под ярема на султана. След това беше закълнато и цялото село, което пое пътя на борбата за своето освобождение, а моят мъж бе избран за организатор на селото в борбата му срещу робството на турския [не се чете]. Това стана през 1905 год., а през 1907 год. мъжът ми беше арестуван от турската жандармерия, на която беше издаден от предателя Панделия. След арестуването мъжът ми беше вързан и откаран в жандармерията в гр. Гюмюрджина. Тук той е бил изтезаван и пребит от бой. Тук е лежал в една килия с Димо Къочев от с. Карачкьой, който беше свързан с мъжът ми в организиране борбата на българите срещу турската власт. Така в жандармерията мъжът ми беше държан до момента на извършването на преврата от младотурците през 1908 год. Като политически затворник той бе освободен от затвора, заедно с другите българи, борещи се срещу тиранията на падналия от власт султан Хамит.

Като активен участник в организираната четническа борба срещу турската власт, мъжът ми правеше всичко, което беше по силите му, с едничката цел – освобождението на българите от турското робство.

Документ № 4
Декларация
от Андрея Димов Налсъзов и Мирчо Табаков
ДА – Ямбол, ф. 889, оп. 1, а.е. 13, л. 12

Без дата
Декларация
от Андрея Димов Налсъзов и Мирчо Табаков,
и двамата от гр. Тополовград,
за участието на Петър Ангелов Лафчиев от гр. Тополовград
в борбата му против турците през 1903, 1912 и 1913 г.

Познаваме Петър Ангелов Лафчиев от гр. Тополовград, тъй като с него сме от едно село – с. Еникьой, Дедеагачко – Гърция, и сме живяли там заедно до 1925 година, след което се изселихме в България. Удостоверяваме, че той през 1903 година е взел участие в борбата против турците. През същата година той беше касиер на четата. Съхранява парите и оръжието на четите на Таню Николов и Апостол Дограмаджиев. Когато четниците идваха в нашето село, те винаги отсядаха в неговата къща.

По-късно турците разбраха за дейността на Петър Ангелов Лафчиев и една вечер искаха да го убиват, но населението не позволихме да го убият. През 1912 г., когато [турците начело с] Инвер Паша от гара Бадама потеглиха за нашето село Еникьой, ние го охранявахме с оръжие в ръка, докато се изтегли народът в Балкана. Тогава турците

запалиха неговия дюкян, черквата и някои други къщи. Ние отново се върнахме в селото си, но през 1913 година наново бяхме подгонени от турците и неговия башибозук и тогава дойдохме в град Хасково, където седяхме едно известно време и пак се върнахме в нашите села. Там седяхме до 1925 година, след което пак се върнахме в България и се заселихме в гр. Тополовград. Така Петър Лафчиев отдаваше своя дял в борбата против турците.

Документ № 5
Автобиография
на Злата Иванова Паскова
ДА – Ямбол, ф. 889, оп. 1, а.е. 13, л. 9

Без дата
Автобиография
на Злата Иванова Паскова от град Тополовград

Родена съм в село Окуф, околия Деде-Агачка, сега Гърция.

Съпругът ми Иван Пасков почина през 1962 година. Имам само една дъщеря, която живее отделно от мене в град Пловдив.

В Тракия живеехме до 1925 година. Там съпругът ми се занимаваше със земеделие. През 1913 година турците ни изгониха и с бой и ние трябваше да избягаме в България. Настанихме се в град Хасково. Там войводата Димитър Маджаров събра чета, за да се върнат назад в Тракия, да освободят останалите там българи и да прогонят турците. В тази чета беше и моят съпруг Иван Пасков. Той беше помощник на Маджаров. С Димитър Маджаров бяхме много близки, в нашия дом ношуваше, хранеше се. Полковник Коста Райков Бодуров от Хасково раздаде на четата оръжие и четата замина за Тракия. След това от мъжа си научих, че четата водила боеве при град Фере и с. Османча, в местността „Узун бахча“. В тази битка от нашето село бяха убити около 300 души. От нашето семейство там бяха убити 6 души от турците. Четата на Маджаров, в която беше и моят мъж, с оръжие в ръка освободи в тези боеве много българи и отмъсти на турците. След тези сражения четата на Маджаров доведе освободените българи в България. Тогава четата замина отново за Тракия да освободи нашите места, за да може да се върнем. Тези сражения станаха по жътва, а по Кръстовден ние се върнахме отново по домовете си. Къщите ни бяха изгорени от турците. След като бяха прогонени турците, Димитър Маджаров дойде в моя дом и ми каза да изпека две фурни хляб, да приготвя вино, ракия, варено жито, сирене, за да направим панахида на загиналите българи в боевете при „Узун бахча“.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Архивни източници

Държавен архив – Ямбол, ф. 889, оп. 1, а.е. 13 [Darzhaven arhiv – Yambol, f. 889, op.1,a. e. 13].

Изследвания

Николов, Б. 2001 – Борис Николов. Вътрешна македоно-одринска революционна организация: Войводи и ръководители (1893–1934). София. [Boris Nikolov. Vatrashna makedono-odrinska revolyutsionna Organizatsia: Voyvodi i rakovoditeli (1893–1934). Sofia.]